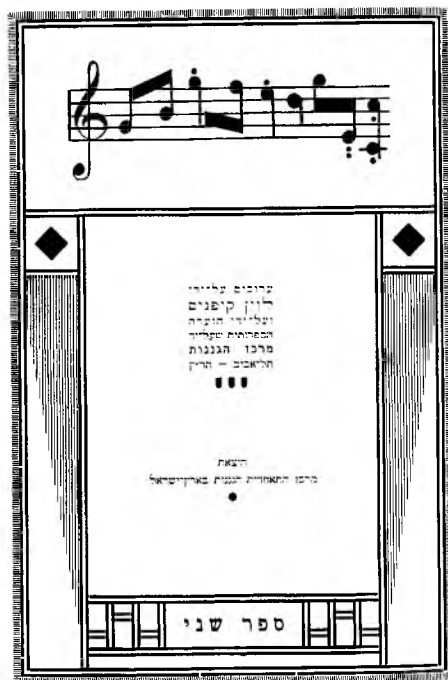

שלושה פרפרים וגזר גם: פרספקטיבות שונות של התבוננות על "שלושה פרפרים" ו"אליעזר והגזר"

גאולה אלמוג*

אם נחפש בתוך מאגר הסיפורים המשותף לילדים שלמדו בגני הילדים ובכיתות הנמוכות של מערכת החינוך בישראל, לבטח נמצא במקום בולט את המעשייה "שלושת הפרפרים" של לוי קיפניס. סיפור זה התפרסם לראשונה בגליונות בשנת 1938 וזה שנות דור שהוא זוכה לעיבודים מחודשים, והם משולבים באנתולוגיות לגיל הרך.¹

זהו סיפור המעשה: שלושה פרפרים – אדום, צהוב ולבן – עפו בשדה. פתאום החל לרדת גשם. חיפשו הפרפרים מחסה אצל הפרחים. הם עברו מפרח לפרח, אך אף פרח אחד לא הסכים להכניס אליו את כל שלושת הפרפרים יחדיו (הסיבות לכך משתנות מנוסח לנוסח). הפרפרים לא הסכימו להיפרד והם

* ד"ר גאולה אלמוג היא מרצה לספרות ילדים בסמינר הקיבוצים.

1 בפעם השנייה התפרסם הסיפור באנתולוגיה נן נני. יש לציין כי נן נני, שהתפרסם לראשונה בסוף שנות הארבעים, זכה ל-21 מהדורות עד שנת 1963. ניתן לומר, אם כן, כי דורות של ילדים גדלו על הסיפורים המקובצים בספר זה. לפרסומים נוספים של הסיפור ראו רשימה ביבליוגרפית.

נשארו בגשם. לבסוף, שמעה השמש את דברי הפרפרים, יצאה מבעד לעננים, הפסיקה את הגשם והצילה את הפרפרים.

"רייטינג" של שנות דור הוא הוכחה מספקת לכך שהסיפור "עובד" על קהל היעד. ואכן, הילדים הצעירים אוהבים את הסיפור, הם עוקבים בחרדה אחר הפרפרים הנרטבים בגשם, וחשים תחושה של רוחה כשהשמש זורחת ומצילה את הפרפרים. אולם, שאלה ששמעתי מפי אחד הילדים בגן, לאחר שהגננת סיימה לספר את הסיפור על "שלושת הפרפרים", הדליקה לי נורה אדומה, והחזירה אותי לעיון מחודש בו.

"ואם השמש לא היתה יוצאת ומייבשת את הכנפיים של הפרפרים הם היו מתים, נכון?" שאל הילד, והגננת לא ידעה מה לענות לו, משום ששאלה זו העבירה, מבלי משים, את סיפור המעשה מעולם המעשייה העל-טבעי לעולם הריאלי. הילד, כמובן, לא היה מודע לכך שהשאלה "מה היה קורה אילו...?" אינה רלוונטית לעולם המעשייה. אי-ההבחנה של הילד בין המישור העל-טבעי, שבו גרמי שמים מתערבים בחיי הגיבורים – גומלים לצדיק ומענישים את הרשע – לבין המישור הריאלי, המוגבל לחוקי המציאות, העמיד את הגננת בפני דילמה, זאת משום שההתייחסות למעשייה על-פי קריטריונים רציונליים, מערערת את המסר שלה.

סיפור גבורה בעולם הריאלי נבחן על-פי שני קריטריונים: א. המטרה צריכה להצדיק את הסיכון; ב. הסיכון צריך להיות מחושב כך שסיכויי ההצלחה יהיו רבים ולא תהא זו התאבדות. לכן, בעולם המציאות, שלא כמו בסיפורי מעשיות, סיפור חברותם, הקרבתם וגבורתם של הפרפרים, כאשר הוא נבחן על-פי קריטריונים לוגיים של גבורה הוא מעשה לא הגיוני, וניתן אף לומר – בלתי-אחראי. מבחינה זו מזכירה שאלתו של הילד בגן את שאלתו הרטורית של יוסי ידן, בקלטת לילדים, פטר והואב: "ואילו לא היה תופס פטר את הזאב, מה היה קורה אז?". שאלה זו (המתייחסת לכך שתהלוכת הניצחון של פטר השכיחה את העובדה שפטר יצא מהחצר למרות אזהרתו של סבא) גם היא, כמובן, אינה רלוונטית לעולם המעשייה, אך היא בהחלט רלוונטית לגבול הבלתי-ברור שבין מציאות לדמיון אצל ילדים צעירים, ולפירוש המוטעה שהם עשויים לתת למעשה ה"גבורה". בסיפור "גבורה", בדרך-כלל, המסר משתמע ואיננו גלוי – הגבורה היא הדבר שאותו אני מזהה, אך המסר נובע מהסיבות לגבורה ומן הרקע שבגללו מסכן הגיבור את חייו. אדם מקריב עצמו למען ארצו, מולדתו, הוריו או משפחתו, או למען המדע וערכים נעלים אחרים, כמו הצלת חבר. אך הרקע לגבורתו של פטר (כמו גם הרקע לגבורת הפרפרים), וההשלכה שעשויים ילדים לעשות מסיפור גבורה זה, גרמה, ככל הנראה, דאגה ליוסי ידן המספר.

המשך ניתוח הסיפור "שלושה פרפרים" על בסיס הלוגיקה הפנימית של "סיפור חברות וגבורה", היה מוביל אותנו מהר מאוד למסקנה, שהסיפור פשוט אינו "סיפור חינוכי". ניתוח מסוג זה מדגים כמה קל להגיע לאבסורדים ולעיוות לוגי כאשר עושים העברה שרירותית של קריטריונים מתחום אחד לתחום שונה לחלוטין, או כאשר מטעינים את הטקסט במשמעויות שאין להן כל קשר עם הסיפור הנידון.

בבסיס ניתוח זה מצויה טעות קטנה אחת – הרווחת בגני הילדים ובתוכניות הלימודים – והיא,

שהסיפור האפיזודי הפשוט והחביב הזה, המעוצב כמעשייה והמיועד לגיל צעיר מאוד, אינו מתפקד כמעשייה במובן הקלאסי, דהיינו, כסיפור נושא מסר. זהו סיפור שנועד להקנות מידע, אשר משולב בו מסר. המרחק בין שני הדגמים כמרחק החשיבה הקונקרטית של ילד בגיל שלוש מן החשיבה האנלוגית של ילד בוגר יותר. על ההבדל שבין הסיפור לגיל הרך, שבו העלילה משמשת כמסגרת להקניית מידע, לבין סיפור עלילה, שנועד להפקת מסרים, ידון מאמר זה.

באנתולוגיה גן גני (קיפניס 1948), המחולקת על-פי נושאים, משובץ הסיפור "שלושת הפרפרים" (בעיבוד לויין קיפניס) תחת הכותרת: "בטבע" – בין שירים על ציפורים, פרחים, פירות וירקות. ב־1954 התפרסם הסיפור גם במה אספר לילד (קיפניס תשי"ד:105) תחת כותרת־המשנה: "אגדות וסיפורים" ובמסגרת הנושא: "חג העבודה". הסיפור במה אספר לילד, עובד "על-פי לויין קיפניס", ובעקבות השפעת הערכים של תקופה זו כבר נזרעו בו הזרעים הראשונים של הפיכתו לסיפור "חברתי". ב־1962 עיבדה בלה ברעם את הסיפור ושיבצה אותו באנתולוגיה גוזלי לילדי הגן (ברעם 1962:77), תחת הכותרת "חברות". גירסה זו של הסיפור, והנושא שנבחר עבורו, משכו את הסיפור לכיוון המסר החברתי, ובהיסח־הדעת הוא מצוי שם עד היום – בגנים ובתוכניות הלימודים לגיל הרך. הסיפור "שלושת הפרפרים" לא נועד, לדעתי, להוביל את הילדים להפקת מסר התנהגותי או חברתי הנגזר מהצלחה או מכישלון של התמודדות עם בעיות קיומיות. זאת למרות תבניתו הסיפורית, המבוססת על בעיה ופתרונה, כמקובל בכל סיפור נושא מסר. הסיפור, כפי שהוא עוצב מלכתחילה על-ידי לויין קיפניס, נועד להקנות לילדים הצעירים מידע ולשננו, והוא עושה זאת בעזרת שלושה פרפרים, שני פרחים, שלושה צבעים והסיפור על מחזור המים בטבע. עיון בשני הנוסחים, זה של לויין קיפניס וזה של בלה ברעם, יכול ללמד איך מושכים שינויי נוסח קלים ואוריינטציה מכוונת של סיפור למחוזות שלא נועדו לו.

נוסח בלה ברעם	נוסח לויין קיפניס
יצא לטייל בשדה פרפר קטן פרפר לבן. עף, התעופף בכנפיו רפרף לבן הכנפים. פתאום ופרפר חבר בדרכו עובר:	פרפר לבן יצא לעוף בדרך השדה לראות בפרחים ולהריח את ריחם. הוא עף – והנה פרפר שני לקראתו והוא אדום.
[...]	[...]
"הבה נעוף יחדיו."	– הבה ונעוף יחד!
עפו חגו בשמים. עוד הם עפים וחבר שלישי על פניהם עובר.	– הבה! הם עפים והנה פרפר שלישי לקראתם והוא צהוב.
[...]	[...]

ליון קיפניס מדגיש את המספר ואת הצבע, ואילו בלה ברעם, כבר כפתיחה, מדגישה את מוטיב ה"חברות". בהמשך מחזקת ברעם את הכיוון החברתי כשהיא מדגישה את הסכנה ואת החיפוש אחר "מחסה". העלילה הדרמטית בעיבודה לסיפור מתבססת על יסודות רגשיים של בהלה, בכי ו"סחיטה" רגשית. ההאנשה בעיבוד זה מושכת לכיוון האנלוגי, בהתאם לסיפור מעשייה שגיבוריו הם יצורי אנוש בדמות בעלי-חיים. קיפניס, לעומת זאת, מדגיש את ההתאמה החד-חד-ערכית: לפרח הצבעוני יש שני צבעים, ועל כן ייכנסו אליו הפרפרים המתאימים מבחינת הצבע. הוא מדגיש את המספר שלוש ואת מספר עלי הכותרת, ומרחיב בתיאור תופעות הטבע:

בלה ברעם

עפו עפו כל היום, פתאום כיסו עבים את השמים עננים שחורים, עננים ככדים, בא הגשם, ירד ארצה. נבהלו הפרפרים, עפו לחפש מחסה מפני הגשם, עפו עפו והנה כלנית אדמונית בשדה עולה צומחת:

– כלנית אדמונית בת השדה, לשלושה פרפרים תני מחסה. אמרה הכלנית:

"אדמונית אנכי, כל אדום לי אה, לפרפר הלבן, לפרפר הצהוב דלתי לא אפתח. כביתי רק מקום לפרפר האדום."

[...]

עפים שלושה פרפרים בגשם, בוכים שלושה פרפרים כגשם: "קר... ר... ר... אין מקום להסתתר, גשם... גשם... קר... ר... נתקרר". שמעה השמש מבעד

ליון קיפניס

עפו ובאו אל השדה. היתה השמש זורחת, הפרחים פורחים והאוויר רענן. התעופפו שלושת הפרפרים, התעלזו בקרני השמש ורפרפו מפרח אל פרח. פתאום – נשבה רוח, בא ענן, הבריק ברק, הרעם רעם, טיף-טיפ-טיפ! טיף טיף טף! –

גשם התחיל מטפטף. טפטפו הטיפות והרטיבו את כנפי הפרפרים. רצו הפרפרים לעוף הביתה אך הדרך רחוקה-רחוקה. מה לעשות? עפו ובאו אל הצבעוני:

צבעוני צבעוני, פתח את החלון! אנחנו שלושת הפרפרים: אחד לבן, אחד אדום, אחד צהוב באנו להסתתר מפני הגשם! ענה הצבעוני:

שישה עליים לי אדומים עם כתמים צהובים; לכן אפתח את חלוני רק לפרפר האדום ולפרפר הצהוב. אך לפרפר הלבן לא אתן להיכנס!

[...]

עפו להם שלושת הפרפרים. והגשם מטפטף ומטפטף ומרטיב את כנפיהם. שמעה השמש את דברי הפרפרים לצבעוני ולחבצלת, גם ראתה את

לעננים כבי שלושה פרפרים קטנים,
ירדה ממרומים, גירשה את הגשם, פיזרה
את העננים ואמרה: "אכן שלושה חברים
טובים, אכן שלושה חברים נאמנים."
על ההר, על ההר, בין עשבי שדה ופרחי
הכר חגים במחול עם קרני אורים שלושה
חברים, פרפרים ניבורים.

כנפיהם הרטובות, ואמרה:
- אך אלה חברים נאמנים! מיד גירשה
את הרוח, קרעה את הענן, הפסיקה
את הגשם ויצאה לזרות. עד מהרה
יבשו כנפי הפרפרים. ושוב יצאו לעלול
בקרני השמש ולרפרף מפרח אל פרח.
ולא נפרדו זה מזה הפרפרים.
והילדים שבאו לטייל כשרה ראו
שלושה פרפרים מתעופפים יחד:
אחד - לבן; אחד - אדום; ואחד - צהוב.

סיפורה של בלה ברעם מסתיים כסיפור גבורה, וככזה הוא מזמין את הקורא לגלות את הנורמה אשר
בגינה נחשבים הפרפרים לגיבורים. אולם ילדים בגיל הרך אינם מסוגלים לגלות את הנורמה המסתתרת
מאחורי התואר "שלושה חברים פרפרים גיבורים", משום שפעולה זו דורשת כושר הפשטה. על מנת
שילדים צעירים יוכלו לזהות את הנורמה ולהזדהות עמה, סיפור הגבורה צריך להציע בעיה הלקוחה
מחיי היומיום שלהם, והפתרון צריך להיות פשוט, בר-ביצוע - אך לא פשוטני. כדי שנוורמה תופנם,
בעיית הגיבור אינה יכולה להיפתר ללא התמודדות אמת, או באורח פלא על-ידי כוחות על-טבעיים.
סיפורו של לוי קיפניס אינו מסתיים ב"גבורתם" של הפרפרים ובהצהרה של השמש: "אך אלה
חברים נאמנים!", אלא ממשיך עם אפיזודה נוספת המתארת את השדה שלאחר הגשם, אפיזודה הנותנת
פרופורציה אחרת לנורמת "ההקרבה החברית" של הפרפרים. מטיב ה"חברות", המשולב בסיפור,
משמש כאמצעי מתודי ודרמטי - ולא כמסר שיש להפיקו. לוי קיפניס לקח בחשבון שהסיפור נועד לגיל
של "שנתיים עד ארבע", ועל כן אין זה מקרה שהוא קטלג את הסיפור באנתולוגיה שערך, במדור
"בטבע". בנוסף, השמש מתפקדת לא ככוח עליון, אלא כחלק בלתי-נפרד מתופעות הטבע. אמנם,
השמש היא זו שפותרת את בעיית הפרפרים, אך משנפתרת הבעיה ממשיך המשחק של הילדים
והפרפרים בשדה כסיפור מעגלי, שאפשר לשוב ולספר אותו מהתחלה. בסיפור "שלושת הפרפרים",
כמו בסיפורים רבים אחרים לגיל הרך, משמשת המסגרת הסיפורית, האמנותית והרגשית כקולב
לתליית המידע על תכונות החפצים, על תופעות הטבע ועל מושגים וחוקים לוגיים.
בסיפור שנועד להקנות מידע או לשננו יש להבדיל בין עובדות גלויות, המקדמות את העלילה (כמו:
השמש, הופעת הרוח, העננים, הגשם, ושוב חזרת השמש), לבין ידע של עקרונות שהוא סמוי (כמו
"התאמה חד-חד-ערכית ופירוק המספר שלוש"). שלא כמו ההגשה של סיפורים נושאי מסר, בהם יש
להדגיש את הבעיה ואת הדרכים לפתרונה - כשהיסוד הדרמטי והאלמנטים הרגשיים מובילים את
הקריאה או את הסיפור בעל-פה - בסיפור על שלושת הפרפרים יש להדגיש, תוך כדי קריאה בדרך של
משחק ובשיתוף הילדים, את המושגים והמידע: את הצבע של כל פרפר; את ההתאמה החד-חד-ערכית

בין שלושת הפרפרים ושלושת הפרחים (פרפר לבן ופרח לבן וכו'), ואת פירוק המספר שלוש (אחד ועוד אחד ועוד אחד, שניים ועוד אחד, שלושה פחות אחד ושלושה פחות שניים). המסגרת של המעשייה בסיפור זה נועדה למשוך את המאזינים הצעירים להשתתף במשחק ההתאמה (מה מתאים למה) – והספירה (כמה פרפרים עפים עכשיו? וכו') כשהתמונות הן חלק בלתי-נפרד מהסיפור (כפי שאנו עושים במשחקי ההתאמה שאינם סיפורים). ב"סיפור המידע", הרגש מגויס על מנת למשוך את הילד להתבוננות בתופעות או לשינון המידע, וברוח זו יש לספר גם את הסיפור הזה.

בחינת הסיפור "שלושת הפרפרים" בקטיגוריה של בעיות, פתרונות ומסרים (שהינה מעבר ליכולת ההפשטה של הילד) מובילה גם לאבסורדים, כמו זה המשתמע מן העיבוד (האנונימי) שנעשה לסיפור זה, במה אספר לילד (קיפניס תשי"ד). מאחורי עיבוד זה מסתתר החשש מפני ייחוס ה"צבע" בהקשר של "גזע", (ככל הנראה בשל המשפט: "אפתח את חלוני רק לפרפר האדום ולפרפר הצהוב. אך לפרפר הלבן לא אתן להיכנס!"), והעיבוד מתגונן מפני ביטויי "גזענות" נסתרים המצויים, כביכול, בסיפור. אי לכך בעיבוד החדש הושמטה בעיית "ההתאמה" בין הפרפרים לפרחים בהתאם ל"צבע", ובמקום זאת הוכנסה בעיית המקום: "– רקפת, רקפת, פתחי המצנפת, הסתירי את כולנו מפני הגשם העז! – צר לי עליכם פרפרים נחמדים, אך מצנפתי קטנה ויש בה מקום רק לפרפר אחד". משנעלם מרכיב הצבע, כבר לא היה חשוב מי מבין הפרחים הוא המתאים, והבחירה בפרח הרקפת נעשתה בשל החרוז ("לא, רקפת קטנת המצנפת, – ענו הפרפרים – לא נשאר שניים מאיתנו בחוץ, בגשם."). בעקבות החלפת ההתאמה על-פי צבע בעיית המקום, השתנה גם אופיו של הסיפור. זה מה שקורה כשמוציאים דברים מהקשרם הטבעי, מערבים מין בשאינו בן-מינו ומטעינים על עולם המושגים הקונקרטי של הילד השקפות עולם ורעיונות מופשטים המעוותים את המטרה הטבעית של הסיפור. בחיי היומיום אנחנו נעזרים בהאנשה כדי להמחיש לילד מושגי יסוד. בפעולות של מיון וסיווג, לדוגמה, אנו משתמשים בביטויים כמו: "לא מתאים", "לא שייך", "יוצא-דופן" ועוד, ללא כל חשש שהילדים יפיקו משמעויות חברתיות מפעולת המיון.

כאן המקום לציין, שהעיבוד שנעשה לסיפור במסגרת תוכנית הטלוויזיה "פרפר נחמד" דומה אמנם לגירסה המצויה במה אספר לילד, אך הסיפור משובץ בקלטת על הנושא "עונות השנה". את הסיפור מלווים איורים שבהם מודגשת ההתאמה בין הצבע של הפרחים לצבע של הפרפרים, גם אם הדבר לא נזכר בטקסט. עפרה ויינגרטן, המגישה את הסיפור, מכוונת בתנועותיה את הילדים לשים לב להתאמה החד-חד-ערכית המודגשת באיור. ואכן, כשעוסקים בהקניית מידע באמצעות סיפורים, יש לדרך ההגשה של הסיפור חשיבות מכרעת.²

הייחוס של "צבע" כמקביל ל"גזע", הוא, כאמור, אבסורד שצמח מהגדרתו של הסיפור "שלושה

2 את הסיפור על "שלושה פרפרים", הפעם בחתימתה של תלמה אליגון, מצאתי גם באתולוגיה 100 סיפורים ראשוניים (כנרת, 1983). בעיבוד זה ההאנשה מתחדדת: "והיו הם שלושה פרפרים עליונים ושמיים" או "רצו הפרפרים לחזור הביתה, עפו עד הדלת, אבל הדלת היתה סגורה". נושא החברות מתחזק בסיפור, אף-על-פי שהסיפור נמצא בחלק המיועד לגיל הרך מאוד.

פרפרים" כסיפור חברתי. טעות מסוג דומה מתלווה לסיפור פופולרי אחר של לוי קיפניס, "אליעזר והגזר" (קיפניס 1930). לא יהיה זה מוגזם לומר כי סיפור זה הוא אחד המפורסמים ביותר בספרות הילדים העברית. הסיפור מצא את מקומו בגנים בהקשר לנושא של "שיתוף־פעולה". גם הניתוח של הסיפור הזה כאילו היה סיפור נושא מסר, מגלה כי הנושא שהותאם לו, "שיתוף־פעולה", אינו הולם את המסר של הסיפור. אך כיוון שנכנס השיבוש לתוכניות הלימודים, הוא ממשיך להנציח עצמו שנה אחרי שנה.

מתוך: "אליעזר והגזר". ל. אביטל ולוי קיפניס, בתוך: גן גני. חלק ב', ערוך ומלוקט בידי לוי קיפניס וימימה טשרנוביץ, מצויר בידי איזה והרשקוביץ. טברסקי 1948.

לעומת הבעיה הרגשית־קיומית, כביכול, של הפרפרים, בעייתו של סבא אליעזר היא בעיה טכנית, שמקורה בכמות הכוח הנדרש כדי להוציא את הגזר. עם כל דמות שמצטרפת נוסף עוד "כוח", עד שבסופו של דבר נדרש רק כוח זעיר (כוחו של העכבר אפור השכם) על מנת להכריע את הכף. דהיינו, לא שיתוף־הפעולה הוא שהוביל לניצחון, אלא הכוח הקטן, שהיטה בסוף את הכף ובלעדיו אי־אפשר היה להשלים את המשימה, ולכן הניצחון נזקף לזכותו. אי לכך, המסר של הסיפור איננו מצביע על חשיבות שיתוף־הפעולה, אלא על חשיבות הכוח המטה את המאזניים. העיקרון הפיסיקלי של "הקש השובר את גב הגמל", מתאים גם לתופעות חברתיות רבות, אולם מכחינת הגיל לו נועד הסיפור – שנתיים עד ארבע – אין זו הפקת המסר שצריכה להנחות את הגשת הסיפור לילד, כי אם הדגם של הסיפור הצביר – בעזרתו נבנים מושגים של מספר וגודל, והוא שצריך להוביל את הקריאה. הסיפור "אליעזר והגזר" בנוי על־פי שני עקרונות: "סדר מספרי עולה" – של מספר הדמויות, והדרגתיות הפוכה של גודל הדמויות – מן הגדול לקטן. את היסודות האלה – של מספר עולה, וגודל יורד – יש להדגיש ולחזק בעת הקריאה.

אין זה מקרה שלוי קיפניס בחר בעבור הסיפור את המבנה של הסיפור הצביר בדגם ה"מתפוצץ" (כשכל הדמויות נופלות ביחד עם הגזר היוצא). "שירים וסיפורים הבנויים על־פי דגם זה מתאימים לילדים שעדיין אינם קוראים. השירים הסיפוריים האלה אמורים לפתח קשב, לקדם את יכולת ההתמודדות עם יחסי גודל, עם ספרות ועם סדר כרונולוגי" (ברוך 1985: 51), והם לא נועדו להעברת מסרים חברתיים. כבואנו לספר את הסיפור לגיל זה יש להבדיל בין אלמנטים פסיכולוגיים ורגשיים,

שמטרתם למשוך את תשומת-לבו של השומע, לבין מסרים המופקים ברמה המשתמעת של הסיפור. העובדה שהעכבר הקטן והחלש הוא זה שגורם להוצאת הגזר, ולהטיית כפות המאזניים, יוצרת הזדהות וסיפוק אצל הילדים ברמה הרגשית והחושית, אך לא ברמה האנלוגית.³

לסיכום, בספרות לגיל הרך, עשוי שינוי התפקוד שנועד לסיפור לשנות גם את שיוכו הז'אנרי. אותו סיפור במישור האפיונדי יכול להשתייך לז'אנר "הסיפור המידעי" ואילו במישור המשתמע הוא יהיה שייך לז'אנר המשל או המעשייה. אי לכך, בבואנו למיין סיפורים על-פי נושאים, עלינו לברר תחילה לאיזה גיל ולאיזה מישור אנו מתייחסים, ולהחאים את ההגדרה, הקריאה והפעילות לגיל ולמישור המתאימים.

"הסיפור המידעי", שנכתב במקורו לגיל הרך, עשוי לעתים לתפקד גם כ"סיפור נושא מסר" לגיל בוגר יותר (שניחן בכושר הפשטה וביכולת של העברה מתחום לתחום), זאת על מנת להבהיר מושגים, מסרים או ערכים. השימוש בסיפור או בשיר שנועד לילדים צעירים, יכול לשמש כפתיחה לדיון גם ברמת הפשטה, זאת בשל פשטות העלילה והשלד הבסיסי של בעיה יחידה ופתרונה.

בסיפור "שלושת הפרפרים", לדוגמה, אפשר לבחון את המושגים "גבורה" ו"חברות" על-פי קריטריונים של פתרונות ריאליים הנשפטים במושגים של הקרבה מול התאבדות, לעומת פתרונות בידי

מתוך: אליעזר והגזר. לוי קיפנס. שמואל זימזון 1989.

³ בשנת 1989 התפרסם הסיפור "אליעזר והגזר" כספר (הוצאת זימזון) ונוספו לו איורים המלווים את הטקסט המילולי באמצעות המחשה ויזואלית. אולם המוציאים לאור הוסיפו לסיפור "סוף דבר" שבו כל המשפחה טורחת בהכנת סלט מהגזר ו"אך הבהב, לקיק והעכברון – הם לא טעמו מן הגזר. קערה מלאה דייסה מתוקה להם הגיש סבא אליעזר". הוספה זו אינה מחשבת כמובן בדגם ה"צביר" וה"מתפוצץ" של הסיפור, והיא בבחינת "כל המסיף גורע".

הסיפור הופק גם כסרט אנימציה בקלטת וידאו בשם אליעזר והגזר (בהפקת "קלסיקלטת"). גם בגרסה זו, הכלולת "סוף דבר" כמו בהוצאתו של זימזון, לא הודגש אופיו ה"צביר" של הסיפור.

שמים המתחייבים מהפילוסופיה של עולם תחת "השגחה". לעומת זאת, הסיפור על אליעזר והגזר יכול לשמש כבסיס לדיון בנושאים כמו: משקלו של היחיד או קבוצות מיעוט בהכרעות דמוקרטיות, וכוחו היחסי של החלש בעולם הפיסי והחברתי. אחד החסרונות שיש לאנתולוגיות או לתוכניות לימודים מובנות הוא שהן משחררות את הצרכנים הפוטנציאליים, כלומר את ההורים, הגננות והמורות, מהצורך להפעיל שיקול-דעת עצמאי.

ביבליוגרפיה

ספרות ראשונית

1. נוסחים שונים של הסיפור "שלושה פרפרים" על-פי סדר הוצאתם לאור:
 - א. קיפניס, לויין 1938. "שלושה פרפרים". בתוך: גליונות. ספר שביעי, ערך יצחק למדן.
 - ב. ל. אביטל [קיפניס, לויין] 1948. "שלושת הפרפרים". בתוך: גן נני. חלק ב', ערוך ומלוקט בידי לויין קיפניס וימימה טשרנוביץ, אירוס: איזה [הרשקוביץ]. תל אביב: טברסקי. עמ' 123.
 - ג. קיפניס, לויין (על-פיו) תשי"ד. "שלושת הפרפרים". בתוך: מה אספר לילד. ספר שני, ערכו יהודית גורביץ' ושמואל נבון. תל אביב: עמיחי. עמ' 105.
 - ד. ברעם, בלה 1962. "שלושה פרפרים" (ע"פ מקור לועזי). בתוך: גוזלי לילדי הגן. ערכה בלה ברעם, רמת גן: מסדה. עמ' 77.
 - ה. קיפניס, לויין (על-פיו) ללא ציון שנה. פרפר נחמד: עונות השנה: חורף. קלטת וידיאו, הופקה על-ידי הטלוויזיה החינוכית הישראלית ומשרד החינוך והתרבות, מס' קטלוגי 1001.
 - ו. אליגון, תלמה 1983. "שלושה פרפרים". בתוך: 100 סיפורים ראשונים. כרך א', ערכה תלמה אליגון. תל אביב: כנרת.

2. הסיפור "אליעזר והגזר":

- א. קיפניס, לויין 1930. "אליעזר והגזר". בתוך: גליונות. ספר שני, ערך יצחק למדן.
- ב. ל. אביטל [קיפניס, לויין] 1948. "אליעזר והגזר". בתוך: גן נני. חלק ב', ערוך ומלוקט בידי לויין קיפניס וימימה טשרנוביץ, אירוס: איזה [הרשקוביץ]. תל אביב: טברסקי. עמ' 79-80.
- ג. קיפניס, לויין (על-פיו) 1989. אליעזר והגזר. תל אביב: שמואל זימון.

ספרות משנית

ברוך, מירי 1985. סוגיות וסוגים בשירת הילדים. אוניברסיטה משודרת, גלי צה"ל, משרד הבטחון.